

Küresel Bir Modele Doğru Çin Medyası

EMRE TANSU KETEN*
emretansuketken@gmail.com

Özet: Çin, 1991 sonrası “tek kutuplu” dünya sahnesine ABD’ye alternatif bir siyasi güç olarak çıkmasıyla ve 2008 krizinin ardından dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline gelmesiyle dikkatleri üzerine çekmektedir. Maoist bir işçi devletinden, yüzlerce milyarderi olan ve “dünyanın imalathanesi” olarak anılan günümüz Çin’ine uzanan yolda birçok ekonomik reform hayata geçirilmiş, ancak siyaset alanında aynı cüretle bir dönüşüm tercih edilmemiştir. Bu ekonomik reformların sonucu olarak, tek partili iktidar yapısı değişmeden kalsa da, “parti medyası” yerini “medya sektörü”ne bırakmıştır. Devrimin başından 1970’lerin sonuna kadar tamamen parti denetiminde olan Çin medyası, 1980’lerle birlikte özel sektöre açılmış, 2000’lerden itibaren ise özel sektörün ağırlığına geçmiştir. Ancak, sahiplik yapısı itibarıyla çoğunluğu özel sektörün elinde olan Çin medyasında, Çin Komünist Partisi, söz sahipliğini elden bırakmamış, sansür, oto-sansür ve manipülasyon araçlarını kullandığı, kendine has bir kontrol sistemi geliştirmiştir. Bu çalışmada, Çin medya sisteminin yapısı, işleyişi ve dinamikleri incelenerek, bu yapının temel dayanağının işçi devleti geçmişinden kalan politik miras mı, yoksa neoliberal ekonomik yönelimin otoriter düzenlemeleri mi olduğu ve Çin medya sisteminin “neoliberal otoriterleşme” rotasına giren ülkeler için bir medya kontrol modeli sunup sunmadığı tartışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Çin medyası, medya politikaları, basın özgürlüğü, neoliberalizm.

Giriş

Mao Zedong liderliğinde gerçekleştirilen 1949 Devrimi’nin ardından uzun bir dönem kamusal mülkiyet ve merkezi planlama ile ekonomik hayatını şekillendiren Çin Halk Cumhuriyeti (Çin), 1978 yılında hayata geçirdiği reformlarla serbest piyasa ekonomisine kademeli bir şekilde geçiş sürecini başlatmış, 1990’ların başından itibaren ise bu alandaki girişimlerini arttırarak küresel düzeyde hatırı sayılır bir ekonomik güç haline gelmiştir.¹ 2008 yılında ABD ve Avrupa’da başlayan ekonomik krizi en az hasarla atlatan Çin, büyük devletlerin krizle boğuştuğu yıllarda ekonomik büyümesini sürdürmüş, dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD’yi dahi kendisine borçlandırmıştır (Yıldızoğlu, 2014). Afrika ve Güney Amerika kıtalarına sermaye ihraç eden ve “dünyanın imalathanesi” olarak anılan Çin, başta Batılı ülkeler olmak üzere bütün güçlerin dikkatini üzerine çekmektedir.

Ekonomik alanda güçlenmesinin yanı sıra Çin, dünya arenasında gerçekleşen siyasi çekişmelerde de güçlü bir taraf olarak konumlanma çabasıdadır. Soğuk Savaş’ın

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü.

1 Çin’in 1979 sonrası yaşadığı ekonomik ve siyasi dönüşüm ile 2000’ler boyunca gerçekleştirdiği ekonomik büyüme hakkında ayrıntılı metinler için bkz: Gökten (2012), Landsberg ve Burkett (2006), Gürel (2011), Dirlik (2012), Ergenç (2010).

sona ermesinin ardından kendisini mutlak hakim olarak ilan eden ABD'nin Yeni Dünya Düzeni tezlerine karşılık 1990'larda alternatif bir güç odağı yaratma çabalarını hızlandıran Çin, 1996'da Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan gibi komşu ülkelerle Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)'nü kurmuştur. Bu örgütün amacı, Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından her türlü siyasi müdahaleye açık hale gelen Orta Asya coğrafyasının bu müdahalelerden uzak tutulması ve iki büyük ülke olarak Çin ve Rusya'nın bölgedeki çıkarlarının korunmasıdır (Harvey, 2008, 71). Ancak Çin bu örgütün ekonomik anlamda güçsüzlüğünün farkında olduğundan, ŞİÖ'yü bölgesel askeri bir ittifak olarak kabul edip daha geniş düzeyde bir ekonomik işbirliği arayışını sürdürmüş ve bu arayışın sonucu BRICS olarak anılan ülkeler topluluğu olmuştur (Üngör, 2009, 33-34).

Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'dan oluşan BRICS ülkeleri 2009 yılından itibaren her yıl düzenlenen zirvelerde bir araya gelmekte ve ortak ekonomi politikaları üretmektedir. 2014 yılında Brezilya'da düzenlenen zirvede Dünya Bankası'na alternatif teşkil edecek BRICS Yatırım Bankası'nın kurulması kararı alınmıştır. BRICS ülkeleri, 3 milyarlık bir nüfus, gezegenin dörtte birine denk gelen bir yüzölçümü, dünya toplam GSMH'sinin yüzde 28'ine ve son on yılda gerçekleşen toplam büyümenin yüzde 50'sine sahip bir ekonomi ile büyük bir gücü teşkil etmektedir. Kuşkusuz bu gücün en önemli bileşeni ise Çin'dir.

Batı merkezli dünya sistemine alternatif yaratma hedefinde olan Çin, Batılı ülke siyasetçileri ve aydınları tarafından demokratik olmamakla, basın özgürlüğünü tesis etmemekle ve sansürcülükle eleştirilmektedir (Dirlik, 2012, 100). Çin Komünist Partisi (ÇKP)'nin tek başına iktidar olduğu ve başka herhangi bir politik örgütlenmeye izin vermediği ülkede sivil toplumun ve bununla bağlantılı olarak medyanın gelişimi, gerek ekonomik ve siyasi bir güç olarak geleceği şekillendirme potansiyelinden, gerekse sahip olduğu nüfus ile insanlığın önemli bir kısmını oluşturmasından dolayı, sadece Çin'i değil bütün dünyayı ilgilendirmektedir.

Bu çalışmada, Çin'in medya sistemi incelenecek ve bu sistemin, siyaseti mümkün kılan bir kamusal alan anlamında, sivil toplumla ilişkisi değerlendirilecektir. Bu sistemin incelenmesi ve liberal tezlerin "özgür" medya ile sivil toplum/piyasa ekonomisi arasında kurduğu ilişkinin Çin üzerinden değerlendirilmesi, kuşkusuz, demokrasi, kamusal alan, sivil toplum ve iletişim gibi kavramların yeniden düşünülmesini ve ortaya çıkan çelişkiler üzerinden en az Çin kadar Batı medyasının yapısal sorunlarının da ortaya konmasını gerektirmektedir. Çin gibi, Türkiye'ye -coğrafi, siyasi ve kültürel olarak- uzak bir ülkenin medya sisteminin mercek altına alınması, kesinlikle egzotik bir eylem olarak anlaşılmamalıdır. Çin'in kurduğu medya sistemi ve bunun politik yaşamla olan ilişkisi, neoliberal otoriterlik² eğilimlerinin güç kazandığı dünya

2 Neoliberalizm, kapitalizmin 1970'lerle birlikte içerisine girdiği kriz sonrasında, sermayeyi yeniden yapılandırmak ve emeği sermaye karşısında güçsüzleştirmek üzere ortaya konulan bir politikadır (Savran, 2008, 113). İkinci Dünya Savaşı sonrasında geliştirilen sosyal devlet yapısının tasfiye edilmesi ve emeğin örgütlü/güvenceli niteliğinin ortadan kaldırılması, klasik liberalizmin aksine neoliberalizmi güçlü bir devletle özdeşleştirmiştir. İlk neoliberal düzenlemenin 11 Eylül 1973'te Şili'de kanlı bir darbeyle hayata geçirildiği düşünüldüğünde, neoliberal politikaların Batı tipi liberal demokrasilerin söylemsel düzeydeki temel ilkeleriyle açıkça çelişir bir nitelikte olduğu görülmektedir. Soğuk savaş sonrası eski bürokratik işçi devletlerinin güçlü kapitalist ülkeler olarak ortaya

sathında, benzer bir yapı kurmak arzusunda olan ülkeler için “başarılı” bir model olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışmada, Çin’in, medya sistemini de şekillendiren, otoriter yapısının sosyalist bir yönetimin aksine neo-liberal düzenlemeler üzerine inşa edildiği; demokrasinin ekonomik gelişmeye feda edildiği neo-liberal otoriterizmin Batı dünyası içinde yer alan ülkelerde dahi ciddi bir eğilim oluşturduğu ve halkın politikaya katılımı anlamında demokratik bir kamusal alanın “istikrar” uğruna kısıtlanmasının ancak medya sistemine yönelik otoriter bir düzenlemeyle mümkün olmasından ötürü, neo-liberal otoriter bir medya modeli olarak Çin medyasının önemli bir örnek oluşturduğu öne sürülecektir.

Çin’in ekonomik ve politik dönüşümü

19. yüzyıla kadar büyük bir ekonomik güç olarak varlığını sürdüren Çin İmparatorluğu, önce İngiltere, ardından ise Japonya karşısında aldığı yenilgilerin ardından uzun sürecek bir bozgunluklar dönemine girmiştir (Huang, 2005, 274). Bu istikrarsızlık ve iç savaş dolu dönemi sona erdiren, ÇKP’nin muzaffer çıktığı, 1949 Devrimi’dir. Devrimle birlikte iktidara geçen ÇKP, büyük bir nüfusa ve yüzölçümüne sahip, ancak sinai anlamda gelişmemiş bir ülkeyi kalkındırma hedefini önüne koymuştur. O günden bugüne Çin Halk Cumhuriyeti’nin tarihini, ekonomi politikaları alanında, üç döneme ayırabiliriz (Gürel, 2011, 19). Birinci dönem 1949 ile 1978 yılları arasında kapsayan dönemdir ve bu dönemde özel mülkiyet tamamen yasaklanmış, kamusal mülkiyet temelinde bir ekonomi şekillendirilmiştir. Ancak bu dönem hedeflenen ekonomik gelişme başarısız olmuş, bunun üzerine 1958 yılında “Büyük İleri Sıçrama” politikası ortaya atılmış, ancak bu politika da halkın daha fazla yoksullaşmasından başka bir sonuç vermemiştir. 1978’den 1990’ların ortasına kadar süren ikinci dönemde ise, Mao’nun halefi Deng Şioping atıl kalan üretici güçleri aktifleştirmenin yolunun piyasaları özel girişimlere açmaktan geçtiğini öne sürmüş ve ekonominin kapitalistleştirilme sürecini tedrici şekilde başlatmış, ancak partinin politik/ideolojik yapısını korumuştur (Landsberg ve Burkett, 2006, 53). Üçüncü dönem olarak niteleneceğimiz 1990’ların ortasından günümüze dek uzanan zaman diliminde ise özelleştirmeler tamamlanmış, Çin tamamıyla kapitalist bir niteliğe kavuşurken, oldukça sıkı ve kontrollü bir şekilde yönetilen parti de iç işleyişinde bir takım reformlara gitmiştir. Bu son döneme damgasını vuran siyasi yöneliş ekonomik büyüme, siyasal ve bölgesel bütünlük ve bağımsızlık şeklinde belirlenmiş (Adıbelli, 2010, 156), milliyetçilik ve kalkınmacılık parti politikasının ana rengi olurken, Marksist köklerinden arındırılmış “Çin usulü bir sosyalizm” icat edilmiştir (Zhao, 2012, 152).

2001 yılında, ÇKP’nin kuruluşunun 80. yıldönümü kutlamasında konuşma yapan Genel Sekreter Jiang Zemin, ortaya attığı “Üç Temsiliyet Teorisi” ile parti içerisindeki değişimlerin sinyallerini vermiştir. Bu teoriye göre, ilk olarak kapitalistlerin partiye girmesini engelleyen tüzük maddesinin kaldırılarak, partinin girişimcilere açılma-

çıkması, ancak demokratik bir düzen kurmadan bu kulvarda ilerlemesi, piyasa ekonomisiyle demokrasinin birbirine koşut olduğunu öne sürenleri boşa düşürmüştür. Michael Ignatieff, dikkate değer bir makalesinde, günümüz dünyasının liberal demokratik kapitalizmler ve otoriter kapitalizmler olarak iki kutba ayrıldığını, özellikle otoriter kapitalist ülkelerin daha az zararla atlattıkları 2008 ekonomik krizinin ardından, otoriter kampa olan inancın ve sempatinin arttığına işaret etmiştir (Ignatieff, 2014).

sı, ikinci olarak Çin'in geleneksel kültürünün sahiplenilip, geliştirilmesi ve üçüncü olarak partinin, bir grup Han kökenli bürokratin hakimiyetinde bir yapı olarak gözükmesinin önüne geçilerek, parti organlarının her etnik kökenden geniş kitlelere açılması öngörülmüştür. 2002'de düzenlenen ÇKP 16. Kongresi'nde bütün bu yönelimler kararlaştırılmış, partinin yönetim kadrolarında yer alan yaşlı üyelerin yüzde 50'si emekli edilerek, yerleri -içerisinde kapitalist girişimciler de olan- genç üyelerle doldurulmuştur. Zemin, kongrede yaptığı konuşmada, "Çine özgü sosyalizmin" kurucu unsurlarını şöyle açıklamıştır:

Reform sürecindeki dönüşümlerin sonucunda ortaya çıkan özel girişimcilik, uzmanlık, yabancı şirketlerde yöneticilik, serbest meslek sahipliği gibi meslek gruplarının hepsi Çinli özellikleriyle sosyalizmin kurucularıdır. İleri üretici güçlerin bir parçası olan bu grupları ve aynı zamanda entelektüelleri ve gençleri partiye dahil etmek için çalışmalıyız (aktaran Altun, 2014, 92).

1990'larda devlete ait işletmelerin büyük bir bölümü özelleştirilirken, işçilere iş güvencesi sağlayan birçok yasa da yürürlükten kaldırılmıştır. Yaklaşık 900 milyonluk bir işgücüne sahip Çin, "az ücret yüksek istihdam" olarak özetlenebilecek bir politikayla Batılı şirketleri ülkesinde fabrika açmaya teşvik etmiştir (Harvey, 2008, 102). Büyük şirketlerin ürünlerini ürettiği bir alan olmanın yanı sıra, Çin son dönemde, özellikle elektronik ve bilişim alanında piyasaya etkili bir şekilde girmiş kendi şirketleriyle de dikkat çekmektedir. İşte bu süreç, Çin'in 2008 krizinden en az etkilenen ülkeler arasında yer almasını ve dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumuna gelmesini sağlamıştır (Dirlik, 2012, 101). Ekonomide merkezi planlamanın kazandırdığı deneyimleri, kapitalist piyasa ekonomisine geçiş sürecinde etkili şekilde kullanan ÇKP, siyasi yapının, elinde bulundurduğu mutlak iktidarı sarsabilecek bir şekilde dönüşmemesi için çok dikkatli davranmış, 1989 yılında gerçekleşen Tiananmen eylemlerinde olduğu gibi, muhaliflerini şiddetle bastırmaktan geri durmamıştır.

Bugün artık Çin'in tamamen kapitalist bir ülke olduğu, piyasasının kapitalist kuralara göre işlediği herkes tarafından kabul edilen bir gerçek halini almışken, ÇKP'nin tek partili yönetiminin devam etmesi bir çelişki olarak anılmaktadır. Oysa, Ernest Gellner başta olmak üzere birçok düşünür, piyasa ekonomisinin sivil toplumu güçlendireceğini, güçlenen sivil toplumun ise kaynaşmış olan devlet ve toplumu birbirinden ayırarak demokrasiyi inşa edeceğini savunmuştu (Layton, 2006, 17). Günümüzde Çin medyasının çok büyük bir kısmının özel sektöre geçtiği ve çalışmanın ileriki sayfalarında aktarılacağı gibi, sayıları yüzbinlerle ifade edilen sivil toplum örgütlerinin ülkeyi baştan aşağı sardığı görülebilmekte ise de, serbest bir tartışma ortamının sağlanması, siyasete katılma hakkı, çok partili sistem, yöneticilerin seçimle belirlenmesi gibi temel demokratik ilkeler günümüz Çin'in de sağlanmamakta, kimi durumlarda ise engellenmektedir. Buna rağmen, Batılı yazar ve siyasetçilerin, bu ülkede piyasa ekonomisinin kök salmasından, bu toprakların, kendi ülke şirketlerinin ticari faaliyetine açılmasından büyük bir memnuniyet duyduğu; Çin'i demokratik olarak nitelemeseler de, gerçekleşen piyasalaşma hamlesi ve partide yaşanan reformlar nedeniyle, ülkenin eski totaliter yapısından kurtulduğuna inandıkları not edilmelidir (Hachten ve Scotton, 2010, 17).

Çin'de Kamusal Alan

Yukarıda açıklanan tespitlerden sonra, kamusal alanın oluşturucusu olan toplumsal hareketler, aşağıdan siyaset örgütleyen gruplar ve geniş anlamıyla sivil toplum kuruluşlarının Çin'de nasıl bir varlığı bulunmaktadır sorusunun cevabı araştırıldığında ise şu gerçekler dikkati çekmektedir. Araştırmalara göre (The Economist, 2014) Çin'de yaklaşık 500 bin sivil toplum örgütü faaliyet yürütmektedir. Bunların politik olarak nitelendirilebilecek olanları, ÇKP'nin parasal desteğiyle kurulmuşlardır ve temel olarak parti propagandası yapmaktadırlar. Çin'in yüzölçümü düşünüldüğünde, politik propaganda için parti örgütlerinin yeterli olmadığı, burada devreye devletten bağımsız görünen derneklerin girdiği görülmektedir. Bunların dışında kalan sivil toplum kuruluşlarının ise doğrudan politikayla ilgili olmayan dernekler/kuruluşlar olduğu söylenebilmektedir. Örneğin, AIDS'le mücadele, çeşitli hastalıklara yakalananlarla yardımlaşma, Budizm ve Taoizm gibi inançları yaygınlaştırma, çevreyi koruma, nesli tükenmekte olan hayvanları koruma gibi amaçlarla kurulan dernekler Çin sivil toplumunun büyük bir kısmını oluşturmaktadır.

Bunların dışında, ÇKP haricinde herhangi bir partinin kurulmasına izin verilmemektedir. Siyaset yapmak isteyenler sadece ÇKP'ye üye olabilmekte, getirdiği ekonomik ve kariyer avantajları nedeniyle ÇKP üyeliği çekici bir konum halini almaktadır:

Bugün Çin'de orta sınıfın ÇKP ile kurduğu yakın ilişki, bu imtiyazlardan pay almaya yönelik bir olgu olarak değerlendirilebilir. Öyle ki, sıklıkla Çin'deki reform sürecinin kaybedenleri arasında ilk sırada gelen göçmen işçiler arasında bile ÇKP üyeliği, iş bulma, şehirde tutunma, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerden yararlanmanın bir yolu olarak görülmektedir (Altun, 2014, 91).

ÇKP'nin, bugün itibariyle işçi sınıfının ya da köylülüğün partisi olmasından ziyade, toplumun bütün katmanlarını kapsayan, tarihsel olarak karşısında yer aldığı burjuva sınıfını da bünyesinde barındıran bir parti olduğu söylenebilir. ÇKP bu yapısıyla, siyasetlessiz ya da siyaset üstü bir parti olarak nitelenebilir. Ülkedeki sendikal örgütlenme de, siyasi parti yapısına benzer bir yapıdadır. Ülkedeki bütün sendikalar, partiye bağlı Ulusal Sendikal Federasyon'un yönetimi altındadır ve işçilerin bu sendikalar dışında bir sendikaya üye olması ya da yeni bir sendika kurması mümkün değildir. Bu yapı işçilerin siyasi olarak örgütlenmesini engellese de, sendikasız bir şekilde hayata geçirilen işçi direnişleri ortaya çıkmaktadır.

“Birçok araştırmacıya göre Çin orta sınıfları önemli ölçüde kariyer odaklı yaşayan, siyasal katılım ve aktivizm seviyesi düşük bir gruptur” (Altun, 2014, 94). Bunu, en çok izlenen, takip edilen medya içeriklerinin eğlence odaklı olması, internetin genel olarak alışveriş ve sosyal iletişim için kullanılması ve ülkede -kısa süreli bir Hong Kong parantezi hariç- ne daha sağa doğru ne de daha sola doğru yönelen politik hareketlerin ortaya çıkmamasından da görebiliriz (Rocca, 2011, 120).

Çin Medyası

Çin'de, modern anlamda, ilk gazeteler -diğer bütün sömürge ülkelerinde olduğu gibi- sömürgeci ülkeler tarafından çıkartılmıştır. Bu gazetelerin içerikleri Batılı dev-

letlerin görevlendirdiği kişiler tarafından, kendi ülkelerinin siyasi çıkarları doğrultusunda şekillendirilmiştir. Ancak, kısa bir süre sonra bağımsızlıkçı ve komünist hareketler de medyayı bir araç olarak kullanmaya başlamış, 20. yüzyılın ilk yarısında Çin, Batılı değerleri aktaran gazetelerle komünist gazetelerin rekabetine sahne olmuştur (Zhao, 2012, 146).

Çin Devrimi'nin ardından, yukarıda değinilen ekonomik dönemleştirmeye koşut olarak Çin medyası da 1949'dan 1979'a dek tamamen devlet mülkiyetinde ve kontrolünde olmuştur. Örneğin, 1979 yılının başlarında ülke genelinde yayımlanan 69 adet günlük gazetenin tamamı devlet mülkiyetindedir ve bu gazetelerin içerikleri parti propagandasıyla sınırlıdır (Shirk, 2011, 7). Mao'nun ölümünün ardından partinin içerisine girdiği reform sürecine uygun olarak medya sektöründe de özel girişimlere izin verilmiş, ancak bu alanda yapılan yatırımlar diğer sektörlerden daha sıkı bir şekilde denetlenmiştir. O günden bugüne, medya sektöründeki devlet dışı kurumların sayısı artsa da, medya kurumları üzerindeki devlet kontrolünün herhangi bir şekilde azalmadığı söylenebilmektedir.

Çin hükümetleri, medya üzerindeki bu kontrol mekanizmasını çıkardıkları yasalarla düzenlemişlerdir. 1982 tarihli Anayasa'nın 35. Maddesi yurttaşların ifade, toplantı yapma, gösteri düzenleme ve basın-yayın yoluyla düşüncelerini aktarma özgürlüğüne sahip olduğunu tanımlasa da, aynı metnin 38. Maddesi "Çin halkının saygınlığının korunması", 51. madde "özgürlükler kullanılırken diğer yurttaşların zarar görmemesi", 53. Madde "kamu düzeni ve devlet sırlarının korunması" ve 54. Madde "anavatanın çıkarlarının korunması" ilkeleriyle bu maddenin pratik hayatta kullanılabilirliğini kısıtlamışlardır (Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası, 2004). 1988 tarihinde çıkarılan "Devlet Sırlarının Korunması Kanunu" ile de "devlet sırrı" kavramı geniş bir şekilde tanımlanmış, kanunun 20. maddesi devlet sırlarının basın yayın organları aracılığıyla ifşa edilemeyeceğini bildirmiştir (Çin Halk Cumhuriyeti Devleti Sırlarının Korunması Kanunu, 1988). 1992'de yürürlüğe konulan "Haber ve Yayıncılık Alanında Gizlilik Hakkında Düzenleme" adlı belgeyle birlikte, Çin için hassas olarak kabul edilen meseleler hakkında haber, araştırma ve program yapılması zorlaştırılmıştır. Bu düzenlemenin hükümleri, hassas konularda yapılan haberlerin ya da güven duyulmayan kaynaklara başvuru metinlerin ancak devletin resmi haber ajansının onayının ardından yayımlanabilmesini öngörmektedir (Gazetecileri Koruma Komitesi, 2008).

Çin'de resmi ve özel bütün medya kurumlarının yayınları ÇKP'ye bağlı *Propaganda Bürosu* ve devlete bağlı *Basın ve Yayıncılık Genel İdaresi* tarafından denetlenmektedir. *Propaganda Bürosu*, ülkedeki basın ve yayın faaliyetleri konusunda en yetkili kurumdur. Medya organlarının ideolojik/politik olarak yönlendirilmesi, gazetecilerin devlet politikalarına uyumlarının kontrol edilmesi ve resmi propaganda içeriklerinin hazırlanması³ ile birlikte partiye bağlı gazete, televizyon ve radyoların yayınları-

3 ÇKP, propaganda faaliyetini, içe yönelik (duinei) ve dışa yönelik (duiwai) olarak ikiye ayırmakta, propandadayı ise dört kategori altında toplamaktadır: politik, ekonomik, kültürel ve sosyal. İçe yönelik propaganda *Propaganda Bürosu* tarafından hazırlanırken, dışa yönelik olanı ise yine bu büroya bağlı *Dış Propaganda Ofisi* tarafından üretilmektedir (Brady, 2006, 60).

nın yönetilmesi bu büronun görevleri arasındadır (Qinglian, 2008, 23-24). Gazete, dergi, televizyon ya da radyo kurmak isteyen herhangi birisi, *Basın ve Yayıncılık Genel İdaresi*'nden izin belgesi almak zorundadır. Ancak bu izin belgesinin alınabilmesi için ya doğrudan *Propaganda Bürosu*'ndan ya da, yerel düzeyde bir girişimse, partiye bağlı birimlerin (yerel yönetim, gençlik kolları, kadın federasyonu) yöneticilerinden onay alınmalıdır (Qinglian, 2008, 25). Bunun yanı sıra, *Propaganda Bürosu*, gazetecilik mesleğine başlayacak adayların katılmak zorunda olduğu; Marksizm, Çin tarihi, Çin sosyalizmi ve gazetecilik etiği gibi başlıkları kapsayan bir eğitim programı düzenlemektedir (Qinglian, 2008, 37). *Propaganda Bürosu*, içinde birçok alt bölüme ayrılmaktadır. Bunlardan, yayıncılık bölümü kitap basımı ve dağıtımıyla, kültür ve sanat bölümü sergi, tiyatro ve aynı alandaki diğer faaliyetlerle, *Ulusal Felsefe ve Sosyal Bilimler Planlama Ofisi*, bilimsel faaliyet ve yayınlarla ilgilenmektedir (Brady, 2006, 61).

Devletin resmi televizyon kanalı *China Central Television (CCTV)* 1958 yılında kurulmuştur. 1990'lı yıllarda bünyesindeki kanal sayısını arttıran CCTV bugün 45 ayrı kanalda yayın yapmaktadır. Bu kanalların büyük bir kısmı, tematik kanallardır (spor, kültür, müzik gibi). Çin'in bütün bölgelerini kapsayacak şekilde yayın yapan tek televizyon kanalı CCTV'dir. Sayısı binleri bulan özel kanalların tamamı yerel düzeyde ya da birkaç eyaleti içerisinde alacak şekilde bölgesel yayın yapmaktadır. Bunun yanı sıra, Çin'in uluslararası alanda ağırlığını arttırma politikasına uygun olarak İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Arapça, Rusça ve Japonca yayın yapan CCTV kanalları da kurulmuş, böylece yayın kapsama alanı Afrika ve Latin Amerika'ya dek genişletilmiştir. Bu kanallar hem uydu üzerinden hem de ilgili bölgelerin karasal yayınları üzerinden insanlara ulaşmaktadır. CCTV'nin ve resmi haber ajansı Xinhua'nın başta ABD olmak üzere birçok bölgede büroları da bulunmaktadır (Chen ve Liang, 2010, 85-86).

Devletin haber ajansı *Xinhua* ise 1931 yılında kurulmuştur. Ajansın bugün, Çin'in dışında 107 bürosu bulunmaktadır. Yabancı dillerde 20 farklı gazete ve çok sayıda dergi yayımlanmaktadır. Çin'in en çok satan gazetesi *Reference News* bu ajans tarafından çıkartılmaktadır. En çok satan ikinci gazete olan ÇKP gazetesi *People's Daily*'nin içeriği de yine bu ajans tarafından üretilmekte, diğer medya organlarının yayımlayacağı içeriklerin ideolojik şekillendirilmesi de bu ajans tarafından takip edilmektedir (Lee, 2002, 76). Devlete ait köklü ve güçlü diğer bir kurum ise *Çin Uluslararası Radyosu*'dur. 1931 yılında yayına başlayan ve bugün itibarıyla Çince yayını 9 ayrı kanaldan sürdüren radyo, Çin dışında, Türkçe dahil, 50 dilde yayın yapmaktadır.

1990'lı yıllar, diğer alanlarda olduğu gibi, medya alanında yaşanan hızlı ticarileşme/piyasalaşma ile, medya sektörünün özgünlüğünün farkında olan siyasi iktidarın bu alandaki ideolojik kontrolü elinden bırakmak istememesi şeklinde ortaya çıkan bir gerilime sahne olmuştur (Ma, 2000, 17). Bu gerilim sonucunda şekillenen medyaya baktığımızda, özel sektörün binlerce televizyon kanalı ve gazete ile medya sektörünün mutlak çoğunluğunu oluşturduğunu, ticari ilişkiler (reklam, prodüksiyon vs.) noktasında devletten özerkleştiğini ve Batılı medya gruplarının ülkeye yatırım yapabildiğini söyleyebiliriz. Ma'nın ifade ettiği gibi (2000, 22), devlet ve medya sektörü şirketleri arasında, karşılıklı çıkarların (ekonomik ve siyasi) korunmasına yönelik

bir geleneğin yerleşikleştiği bile söylenebilir. Çin medyasında bu anlamda, de facto içerik bölüşümü de gerçekleştirilmiştir. Genel olarak bakıldığında, resmi medya organları ÇKP çizgisinde yayın yaparken, özel medya organları ekseriyetle eğlence, magazin, mizah, alışveriş ve spor gibi başlıklarda apolitik içerikler üretmektedir.

Çin'de bugün 2 bin civarında gazete yayımlanmaktadır. Bunların yaklaşık bin tanesi günlük yayımlanırken, günlük toplam tirajlarının 85 milyon olduğu belirtilmektedir. Bu rakam dünyanın toplam günlük gazete tirajının yüzde 21.7'sinin oluşturmaktadır (Ke, 2010, 50). Ma, en büyük kontrolün hâlâ gazeteler üzerinde gerçekleştirildiğini, yerel düzeyde yayımlanan dergilerde ve televizyonlarda, kısmen marjinal politik yorumların, pornografik materyallerin ve şiddet içeren görüntülerin dolaşıma girebildiğini aktarmaktadır (2000, 19).

Çin Medyasının Yapısal Sorunları

Günümüz Çin medyasının en önemli yapısal sorunlarının başında sansür ve oto-sansür gelmektedir. Propaganda Bürosu'nun sıkı bir şekilde izlediği medya organlarına yönelik sansür, çoğunlukla yayın öncesi gerçekleştirilmekte, böylece ilgili haberler okuyucuya ulaşmadan engellenmektedir. Özellikle parti ileri gelenlerinin demeçlerinin nasıl haberleştirileceği konusunda titizlik gösterilmekte, hangi meselelerin hükümet için hassas olduğu ya da hassas hale gelebileceği düzenli bir şekilde editörlere bildirilmektedir (Stockmann, 2013, 81). Bunun yanı sıra, televizyon, radyo ve sinema gibi alanlarda da sansür işletilmektedir. Örneğin, 2005 yılında yönetmen Lou Ye'nin *The Summer Palace* adlı filmi, barındırdığı cinsel içerikli görüntüler ve Tiananmen Eylemleri ile ilgili imâları nedeniyle sakıncalı bulunmuş, yönetmenin filmi revize etmeyi kabul etmemesi üzerine film tüm ülkede yasaklanmıştır (Liu, 2010, 172).

Stockmann (2013, 84), gerek partinin verdiği gazetecilik eğitimi sayesinde, gerekse gazetecilerin kendi aralarındaki sosyal bağlar nedeniyle oto-sansürün kurumsallaştığını ileri sürmektedir. Bir haberin peşine düşen gazeteci ya haberin hiçbir zaman yayımlanmayacağını düşünerek, ya başına bir şey gelebileceğinden endişelenerek ya da ülkesinin çıkarlarını her şeyin önüne koyarak haberin peşini bırakabilmektedir.

Tong ve Sparks'a (2009, 346) göre, somut bir sorunu ya da yolsuzluk yapan güçlü bireyleri haberleştirmek yerine, bu sorunlardan genel bir şekilde bahsetmek, böylesine tehlikeli konularda kimseyi işaret etmeyen haberler yapmak Çinli gazeteciler için daha güvenli görülmekte ve tercih edilmektedir. Bunun yanı sıra gazeteciler, haberlerinin yayımlanma şansını arttırmak için konularını ve bu konuları araştırma yöntemlerini dikkatli bir şekilde seçmektedir.

Çin devletinin basına yönelik çıkardığı yasalarda "devlet sırrı" kavramı üzerinden oluşturduğu sansür yapısı da, araştırmacı gazetecilik önünde bir engel olarak durmaktadır. Qinglian'a (2008, 56) göre, "devlet sırrı" kavramının tanımı oldukça geniş tutan Çin, 1990'lardan başlayarak birçok gazeteciye devlet sırlarını sızdırmak suçlamasıyla hapse atmıştır. Örneğin, 2002 yılında, kan toplama kampanyası üzerinden Çin geneline HIV virüsü yayılması olayı ile ilgili istatistikler paylaşan Dr. Wan Yanhai görevinden alınmış ve tutuklanmıştır. HIV yayılımını devlet sırrı olarak du-

yuran devlet ayrıca virüsün yayıldığı bölgelerde enfekte olan kişilerle söyleşi yapan gazetecilerin meslek kariyerlerini de sonlandırmış, birkaç gazeteyi de kapatmıştır (Qinglian, 2008, 62).

Çin medyasının etik sorunlarından bir diğeri, *paid journalism* (youchang xinwen) olarak adlandırılan, rüşvet olarak tanımlayabileceğimiz yapıdır. Medyanın ticarileşmesi sürecinde ortaya çıkan bu yapısal bozukluk, gazetecilere veya haber kuruluşlarına, herhangi bir haberi yayımlaması ya da yayımlamaması için para verilmesini tanımlamaktadır. Bu paraların kırmızı zarf içinde verilmesinden dolayı, bu işlem “kırmızı zarf” olarak da anılmaktadır (Zhang, 2009, 184).

Çin’de görev yapan yabancı muhabirlere yönelik engelleyici ve şüpheli tutumun, 2003 yılından sonra değişmeye başladığı görülmektedir. 2003’te Çin’in genelinde ortaya çıkan ve yüzlerce insanın ölümüne sebep olan Akut Solunum Yetmezliği Sendromu nedeniyle gözlerin çevrildiği Çin, olayı haberleştirmek için ülkesine gelen gazetecilere yardımcı olmuş; uluslararası alandaki olumsuz imajını tersine çevirebilmek için gazetecilerle işbirliği yapması gerektiği fikrine varmıştır (Zhang, 2012, 529). Bu doğrultuda, 2008 Beijing Olimpiyatları öncesinde, yabancı gazetecilerin ülke içinde dolaşabilmesi izin belgesi almaları zorunluluğu -Tibet hariç-kaldırılmıştır. Olimpiyatlar sırasında dünyaya yönelik yeni bir Çin imajı vermek için gazetecileri ülkesine davet eden Çin, bu çabasında başarılı olmuş gibi görünmektedir (Zhang, 2012, 530). Ancak, Çin devleti için oldukça hassas bir yerde duran Tibet ve Sincan bölgelerindeki meseleler hakkında yapılan haberler hâlâ sıkı bir şekilde kontrol altında tutulmaktadır. Bu tip konularla ilgilenip hükümetin tepkisini çekmek ve vizelerinin iptal edilmesine sebep olmak istemeyen yabancı gazetecilerin de oto-sansür uyguladıkları söylenebilir.

Bir İstisna Bölgesi: Hong Kong

1997 yılında İngiltere yönetiminden Çin’e devredilen Hong Kong, medya kontrolü konusunda farklı bir yapı arz etmektedir. Özerk Yönetim Bölgesi statüsünde olan Hong Kong’ta medya sektörünün de Çin’den özerk bir yapıda olduğu söylenebilir. Özel girişimlerin ezici bir ağırlıkta bulunduğu Hong Kong’ta, ABD başta olmak üzere birçok yabancı şirketin büyük yatırımları bulunmaktadır. Bunların büyük bir kısmı İngiliz yönetimi altındayken kurulan şirketlerin devamı niteliğindedir (Ma, 2000, 20). Hong Kong, 1997 yılına kadar, İngiltere tarafından dünyanın sayılı finans merkezlerinden birisi haline getirilmiş, Çin de bu yapıyı bozmayarak bölgenin özerkliğini sürdürmüştür. Ancak 1997’den bu yana finansal ve ticari önemini arttıran bölgede, herhangi bir demokratikleşme yapılmamış, yönetim ÇKP’nin istekleri doğrultusunda şekillenmiştir. Bu anlamda, Çin’de karşımıza çıkan piyasalaşma ve merkezi yönetim arasındaki gerilim, Hong Kong’ta tarihi ve uluslararası bir nitelik de kazanmaktadır. Bu gerilim 2014 yılının Ekim ayında bir dizi protestonun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Genel oy hakkı talep ettiklerini söyleyen yüzbinlerce insan Çin yönetimine karşı eylemler düzenlerken, Batılı medya grupları, gaz bombalarına karşı eylemcilerin şemsiye kullanması nedeniyle, bu hareketi “şemsiye devrimi” olarak nitelendirmiştir (Kaiman, 2014). Çin hükümetinin bu sürece yaklaşımı, Batılı

güçlerin eylemleri kısıktırdığı ve abarttığı yönünde olmuştur. Ancak dünya medyasının haber yapma ve görüntü alma olanakları kısıtlanmamış, bütün dünya eylemleri yakından takip edebilmiştir.

Sonuç olarak, Çin'de karma⁴ bir medya sisteminin olduğu iddia edilebilir. Ne Batılı anlamda liberal bir medya sektörü, ne de eski medya teorilerinin bahsettiği tarzda tamamen devlet kontrolünde bir medya ordusundan söz edilebilmektedir. Ma'ya göre (2000, 26), Çin medyasını tanımlamak için elimizdeki teorik açıklamalar yetersiz kalmakta, yeni bir kuramsal çerçeveye ihtiyaç duyulmaktadır. Zhao ise, bu noktada, medyanın bağımsızlığını sadece mülki bağımsızlık olarak anlayan ve haberin kaynakları ile çıkar grupları gibi faktörleri saf dışı bırakan Batılı medya teorilerini eleştirmekte, Çin modelinin bu teorileri işlevsiz kıldığını öne sürmektedir (Zhao, 2012, 150). Buna rağmen, Çin'deki basın özgürlüğünün baskı altında olduğu, medyanın kamusal görevlerini yerine getiremediği açıktır. Sınır tanımayan gazeteciler örgütünün 2014 basın özgürlüğü endeksinde Çin'in 180 ülke arasında 175. sırada yer alması, Batılı tanımlamaların dışında, bir demokrasi sorununa işaret etmektedir (Sınır Tanımayan Gazeteciler, 2014).

Çin'de İnternet Mecrası

Çin'de internetin halkın kullanımına açıldığı 1997'den bugüne, iktidar organları ile internet arasında, bazı dönemler sıkı bir kontrolün, bazı dönemler ise müsamahakâr bir tavrın egemen olduğu karmaşık bir ilişki gelişmiştir (Marolt, 2011, 53). İnternetin yaygınlaştığı 2000'lerin sonlarında bu aracın etkisinin farkına varan devlet, siyasi kontrol ve ideolojik eğitim için interneti daha fazla önemsemeye başlamıştır. Bunun yanında Çin küresel internet mecrasında da etkisini bir hayli arttırmış, 641 milyon internet kullanıcısıyla bu alanda açık ara liderliği elde etmiştir (Internet Live Stats, 2014).

Marolt'a göre (2011, 54), Çin Devleti, internet üzerindeki kontrol mekanizmasını üç farklı şekilde işletmektedir. Bunlar doğrudan sansür, oto-sansür ve "dinamik manipülasyon"dur. Doğrudan sansür, çoğunluğu Batı kaynaklı olmak üzere internet sitelerinin ve sanal hizmetlerin yasaklanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Çin'de şu an Facebook, Twitter, Google, Youtube, Wikipedia, Blogspot, BBC gibi büyük şirketlerin sahibi olduğu internet siteleri yasaklıdır. Bu sitelere VPN ve Proxy gibi güvenlik kontrolünü aşmaya yönelik programlarla dahi girilememektedir. Ancak, özellikle sosyal medya mecralarının Çinli muadilleri bulunmakta ve bu siteler milyonlarca kullanıcıya hizmet vermektedir. Facebook'un Renren, Twitter'ın Sina Weibo, Youtube'un Youku, Ebay'ın Taobao ve Google'ın Baidu ile ikame edildiği ülkede (Herald, 2015, 24) özel şirketlere ait bu sitelerin piyasa değerleri milyar dolarlarla ölçülmektedir.⁵ Anlık mesajlaşma hizmeti veren Tencent sitesinin 630 milyon, Ren-

4 James Curran ve Myung-Jin Park (2005, 3), 1956'da yayımlanan Basının Dört Kuramı kitabında çizilen medya sistemleri tablosunun artık geçersiz olduğunu, Otoriter, liberter, Toplumsal sorumluluk ve Sovyet-totaliter olarak tasniflendirilen dünya medyasının, merkezi iktidarların güçlü, piyasanın ise özel olduğu ülkelerin ortaya çıkmasıyla yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir.

5 Çin'de faaliyet gösteren internet sitelerinin piyasa değerlerini gösteren ayrıntılı bir liste için bkz. Xia ve Kennedy (2015, 163).

ren'in 170 milyon, yine Facebook benzeri bir sosyal medya mecrası olan Qzone'un 481 milyon, Sina Weibo'nun ise 400 milyonu bulan kullanıcı sayıları bu pazarın büyüklüğünü göstermektedir. Bu durum Çin'le yakın ilişkileri olan Brezilya, Rusya ve Hindistan'daki yerel sosyal medya sitelerinin varlığıyla birlikte değerlendirildiğinde; Facebook, Twitter ve Youtube gibi dev şirketlerin küresel etkisinin ve pazar paylaşımının sınırlanması yönünde bir eğilimin var olduğu anlaşılmaktadır (Halıcı, 2011).

Çin hükümetine bağlı olan ve sayıları on binleri bulan internet gözetim memurları, sakıncalı içerikleri tespit etmek ve sosyal medya mecralarının gidişatını kontrol etmekle görevlidir. Batı kaynaklı internet sitelerini yasaklayarak internetin politik içeriğini kontrol altında tutan devlet, Çin'e ait arama motorlarında "demokrasi" ve "devrim" gibi kelimelerin aratılmasını da engellemektedir. Bunun yanı sıra, internet hakkındaki düzenlemeler ve internetin nasıl "sorumlu" bir şekilde kullanılacağını hatırlatan uyarılar yurttaşlara, Jingjing ve Chacha isimli iki anime maskot tarafından iletilmektedir. Polis kıyafetleri içerisindeki bu maskotlar, sadece yasak bir siteye girilmesi halinde değil, kurallara uygun bir kullanım sırasında da, sadece sınırları hatırlatan mesajlar iletmek için ortaya çıkabilmektedir (King vd., 2013, 5). Bu maskotlar, sansür ile oto-sansürün birleştiği bir noktada hizmet vermektedir. Yurttaş bu maskotlarla, hem sansürlenmiş bir içeriğe ulaşmak istedikleri noktada karşılaşmakta, hem de bunların uyarıları doğrultusunda internet kullanımına çekidüzen vermektedir. Gerçekliğine inandığı bir haberi, ileride başına gelebilecekleri göz önüne alarak yayımlamayan gazeteci gibi internet kullanıcısı da inandıklarını bu mecrada dile getirmemekte, kendi kontrolünü kendisi sağlamaktadır.

Çin'de internet kontrolünün üçüncü yöntemi ise hükümet tarafından internet mecrasındaki gündemin belirlenmesi ve süregelen tartışmaların manipüle edilmesini kapsamaktadır. *Wumaodang* olarak adlandırılan ve görevleri internet içeriğini parti politikaları lehine düzenlemek ve interneti kanunlara aykırı şekilde kullananları yetkili makamlara ihbar etmek olan 280 bin kişilik bir partili ordusu, bu mecranın resmi ideolojiye uygun şekilde düzenlemesine yardımcı olmaktadır (Marolt, 2011, 56). Mikroblog sitelerinden, sosyal paylaşım platformlarına, forumlardan, bloglara ve haber siteleri yorumlarına kadar her alanda faaliyet gösteren parti yorumcuları, sanal ortamda normal/sivil kullanıcı olarak gözükseler de, partiden düzenli maaş almaktadırlar. ÇKP'nin internet kontrolünü daha etkili kılmak için 2005 yılında kurduğu bu ekip, genellikle part time çalışan üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır (Bandurski, 2008).

Özetle, internet içeriğinde siyasi kontrol sağlamak için doğrudan sansüre başvuran Çin Devleti, internetin özgül nitelikleri nedeniyle birçok açık barındıran bu yöntemi, çeşitli önlemler ve caydırıcı bir tutum ile beslediği oto-sansür ve düzenli maaş alan parti "gönüllülerinden" oluşturduğu manipülasyon ordusuyla sağlamlaştırmaktadır. Herald (2015), bütün bu kontrol mekanizmalarıyla hareket alanı daraltılan Çin internet mecrasında kullanıcıların interneti bütün olanaklarıyla birlikte kullanamayacağını savunmaktadır. Bundan dolayı, Çinli internet kullanıcılarını, interneti başta politik katılım olmak üzere, etkin bir şekilde kullanmayı niteleyen "netizen" (internet yurttaşı) olarak değil, sade kullanıcılar (users) olarak ele almaktadır. Çin'in, po-

püer sosyal medya sitelerini etkisizleştirme çabası, sadece bu siteleri yasaklamakla yetinmeyip, kendi sosyal medya ağlarını oluşturup, bunları -ülke içerisinde- popü-lerleştirilmesiyle başarıya ulaşmıştır.

Küresel Bir Model Olarak Çin Medyası

Burada tartışılması gereken, Çin'in bu yapısının anakronik bir "komünist" yönetim tarzından mı, yoksa başka dinamiklerden mi kaynaklandığıdır. Zhao'ya göre Çin Devrimi, başlı başına bir kamusal alanın ve siyasal mücadelenin sonucudur. ÇKP, iktidarı alırken sadece askeri gücünü değil, halkı ikna etme, onları siyasal müca-deleye katma gücünü de kullanmıştır (Zhao, 2012, 151). Fakat, 1979'dan sonra Çin Devrimi'nin siyasal, kültürel ve ekonomik geleneği sona ermiştir. O nedenle Çin'in komünist ya da sosyalist bir devlet olduğunu söylemek gerçekte pek uyuşmayan bir iddia olacaktır. Zhao (2012, 150) bu noktada, Çin'in yaklaşık son 30 yıldır, iletişim, haberleşme ve örgütlenme üzerinde kurduğu baskının, ülkenin ekonomik büyüme-sinin anahtarı olan ucuz emeğin yaratılması bağlamında işlevsel olduğunu; yani, bu baskıların ortadan kalkıp işçilerin bir kamusal alan olarak sendikalarda örgütlenme-sinden en fazla zararlı çıkacak olanın yine Batılı büyük şirketler olacağını vurgula-maktadır.

Bu eleştirilerin izini Çin'de yatırım yapan Batılı şirketlerin tavırları üzerinden sür-mek mümkündür. 1993 yılında "özgür" medyanın diktatörlüklere korku salacağını" söyleyen ABD'li medya patronu Rupert Murdoch, 2000'lerde ise, haberleriyle Çinli yöneticileri kızdıran BBC'nin World Service kanalını, Çin'de sahibi olduğu Asian Star uydusunun kanal listesinden çıkartmıştır. Buna benzer bir şekilde, yine Murdoch'a ait HarperCollins yayıncılık şirketi, kararlarıyla ÇKP'yi rahatsız eden Hong Kong'un son İngiliz valisi Chris Patten'in kitabını yayımlamaktan vazgeçmiştir. Murdoch'un oğlu da, verdiği çeşitli söyleşilerde, Batı medyasının Çin'i kasti şekilde olumsuz res-mettiğini ileri sürmüştür (Wayne, 2006, 112). Bütün bunlar göz önüne alındığında, Batılı şirketlerin, ekonomik çıkarları doğrultusunda demokrasi isteminden feragat ettikleri söylenebilir.

Burada temel sorun, Arendt'in belirttiği anlamda, siyasetin sonunun gelmesi tehli-kesidir. Siyasetin bütünüyle ulaştığı anlamsızlık ve siyasal sorunların hızlı bir şekilde içerisine girdiği çıkmazlar, ülke yönetiminin tamamen teknikleşmesine, mutabakat yerine sonuç almayı göz önünde bulunduran bir çeşit neoliberal totalitarizme yol açmaktadır. Bu totalitarizm, Çin gibi ülkelerde tek parti şeklinde teknik bir yüzle ortaya çıkarken, Batılı ülkelerde piyasa belirlenimli ve "insani yüzü" bir totalitarizm olarak şekillenmektedir (Bensaid, 2006, 91). Bu ortamda, karşımıza çıkan politikasız bir politikadır (Zhao, 2012, 147). Gauchet bu eğilimi şu şekilde özetler:

Biz bireysel olarak giderek daha fazla özgür hale gelmekteyiz; ancak elde ettiğimiz bu özgürlük, ortak kaderimizi biçimlendirme bakımından giderek daha az önem taşımakta. Kısacası, kişisel hayatımızın iktidarını ele geçirdikçe kolektif olarak daha az iktidar sahibi olur hale geliyoruz (Gauchet, 2013, 174).

Neoliberal otoriterlik ya da otoriter kapitalizm olarak anılan bu olgu, sadece Çin'e özgü bir eğilim değildir. Rusya, Hindistan, Brezilya, İran, Meksika ve Macaristan gibi birçok ülke, kapitalist rekabetin "yıpratıcı" etkilerinden korunmak ve uluslararası rekabete sağlam bir iç politikayla karşılık vermek için, ekonomik gelişme için demokrasinin feda edildiği bir yönetim tarzına doğru evrilmektedir. Demokrasi yerine tek adam/tek parti yönetiminin tercih edilmesi, demokrasinin beslenme kanalları olan kamusal alan ve medyanın katı düzenlemelerle sesinin kısılmasını gerektirmektedir. Bu anlamda da, Çin medya sistemi bir model olarak öne çıkmaktadır.

Örneğin, küresel alan gerilemekte olan liberal demokratik Batılı ülkeleri değil, yükselişte olan Çin, Rusya ve Türkiye gibi "liberal olmayan demokrasilere" sahip ülkeleri örnek aldığını (Lyman ve Smale, 2014) ve Macar ulusunu rekabetçi bir şekilde örgütleyebilecek bir sistemi hedeflediklerini söyleyen AB üyesi Macaristan'ın başbakanı Victor Orban, mutlak çoğunluğu elinde bulundurduğu parlamentodan Aralık 2010'da çıkarttığı Basın ve Medya Kanunu ile kamusal yayıncılığı siyasal iktidarın denetimine geçirmiş, internet dahil bütün medya alanlarının içeriğine müdahale etme, gerekirse sansür uygulama yetkisini de hükümete vermiştir (Uslu, 2014).

BRICS ülkelerinden olan ve dünyanın en kalabalık ikinci nüfusunu barındıran Hindistan da, tıpkı Çin gibi, sahip olduğu 450 milyonluk işgücü potansiyelini ucuz emek olarak pazarlayarak büyüme yolunu seçmiştir (Meriç, 2009). Çin'de imalat sanayiinde kullanılan ucuz emek gücü, bu ülkede çağrı merkezlerinde yoğunlaşır. Dünyanın dört bir yanındaki binlerce büyük şirketin çağrı merkezi Hindistan'dan hizmet vermektedir. Gelir bakımından zenginler ile yoksullar arasında bir uçurumun bulunduğu Hindistan, dünya ekonomi arenasında büyüyen bir güç olarak boy göstermektedir. Çok partili bir demokratik sisteme sahip olan Hindistan, Ulusal Parti Başkanı Narendra Modi'nin son seçimleri kazanmasının ardından sıklıkla Çin'le karşılaştırılmaya başlanmıştır⁶. Bu karşılaştırmalarda öne çıkan şey, Hindistan'ın demokratik yapısının ekonomik gelişmeye engel olduğu yönündedir. Bunun farkında olan Modi hükümeti, bir takım düzenlemeler hayata geçirmekte, BRICS ülkeleriyle işbirliği içerisinde ekonomisini yeniden şekillendirmeye çalışmaktadır.

Bunun yanı sıra, medya sistemi de yeni hükümetin hedefindedir. Modi hükümeti, 2015'in mart ayında, ülkelerinde Çin İletişim Okulu benzeri bir okul açacaklarını, gazetecilik eğitiminde *Pekin Modeli*'ni örnek alacaklarını duyurmuştur (Venugopal, 2015). Hintlilerin *Pekin Modeli* olarak andıkları model, yukarıda aktardığımız gibi, Çin'de gazetecilerin sadece mesleki eğitim değil, bunun yanında siyasi ve ideolojik bir eğitimden geçtikleri eğitim modelidir. Milliyetçi bir retorik eşliğinde tekçi bir siyasi yapı oluşturmaya çalışan Modi, buna uygun gazeteciler yetiştirmek için medya eğitiminde Çin'i örnek almaktadır. Bunun yanı sıra, Modi hükümeti döneminde,

6 Örneğin Deniz Gökçe Hindistan ve Çin'i şöyle karşılaştırmaktadır:

The Economist dergisi durumu çok güzel özetlemiş. 30 yıl evvel Çin reforma başlamış ve ortalama yıllık kişi başına gelirini 300 dolardan bugün 6750 dolara çıkartmış. Böylece 100 milyonlarca insan sefalet ve fakirlikten kurtulmuş oldu. Hindistan'da ise 30 yıl evvel Çin ile kabaca eşit olan kişi başına gelir, bugün ancak Çin kişi başına gelirinin dörtte birinden daha az bir düzeye gelebilmiş. Hindistan bugün işsiz, kötü eğitilmiş, sağlıksız, fakir ve aç insanların ülkesi denebilir. [...]Hindistan'da işler zor ama Modi değişim getirebilir! Tabii her şeye rağmen Hindistan'ın bir demokrasi geleneği olması işinin Çin'den zor olduğu anlamına geliyor! (Gökçe, 2014).

gerek geleneksel medya üzerinde, gerekse sosyal medyada sansür ve denetimin genişlediği iddia edilmektedir (Mishra, 2014).

Sonuç

Çin Halk Cumhuriyeti 1970'lerin ikinci yarısında girdiği ekonomiyi kapitalistleştirme sürecinin içinden, büyük bir ekonomik güç olarak çıkmıştır. Bu süreçte, medya sektörü dahil olmak üzere bütün ekonomik alanlar özelleştirilip, serbest piyasaya açılırken, yönetimin tek partili yapısı korunmuştur. ÇKP'nin mutlak hakimiyetine dayanan Çin'de medya sektörü özelleştirilmesine rağmen kontrol edilmeye, yeni medya mecralarının da içinde olduğu iletişim ortamları baskılanmaya devam etmektedir. Basın özgürlüğü konusunda eleştirilen Çin, bu alanda, yakın bir gelecekte reforma gidecek gibi gözükmemekte, aksine güçlendirdiği devlet medyasıyla, kapsama alanını Afrika ve Latin Amerika kıtalarına dek genişletmektedir.

Bütün bu tarihsel süreçle birlikte değerlendirildiğinde, Çin'de politikasız bir sivil toplum ve kamusal görevlerini yerine getiremeyen bir kamusal alan olduğunu söyleyebiliriz. Çin medyası da, parti görüşlerini halka aktaran ve tamamen kâr elde etmeye yönelik olmak üzere iki parçalı yapısıyla bu gerçeğin içerisinde yer almaktadır. Ege-men paradigmanın söyleminin aksine ne piyasa ekonomisine geçiş, ne de gelişkin bir iletişim sistemi (Wolton, 2012, 43-44) Çin'de demokrasinin kurulmasının koşulu olabilmıştır. Çinliler güçlü ve bağımsız bir Çin'i "demokratik bir Çin" imgesinden daha fazla arzulamaktadır. Bu nedenle güçlü Çin'i yaratacak bir tek parti iktidarını meşru görmektedir (Rocca, 2011, 120) Yeni medya araçları şaşırtıcı seviyede alışveriş ve eğlence için kullanılmakta, politik meseleler halkın ilgisini pek çekmemektedir. Çin'in bu yapısını ortaya çıkartan neden, Mao dönemi uygulamaları ya da otoriter yönetim geçmişinden daha fazla, güncel küresel kapitalizmin işleyişi ve rekabetçi doğasıdır. Bu nedenle Çin'in içinde bulunduğu otoriter eğilimler, politik işlevi olmayan kamusal alan, demokrasi pahasına gerçekleştirilen ekonomik başarı ve bütün bunlara bağlı olarak medya sisteminin "başarılı" bir şekilde ehlileştirilmesi, diğer neoliberal otoriter eğilimli ülkeler için bir model olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik krizin gidişatı ve kapitalizmin rekabetçi doğasının dizginlerinden boşalması, devlet kaynaklı bir otoriterliğe sahip Çin'in bir dizi ülkeye daha model olmasına yol açabileceği gibi, Batı tipi liberal demokrasilere sahip ülkelerde de, ekonomi kaynaklı bir otoriterliğin yükselmesine neden olabilecektir. İki durumda da, ortaya çıkan öz niteliklerinden arındırılmış ve teknikleştirilmiş bir "politika"dır. Bu yeni "politika"nın çıktısı ise, sadece devlet uygulamalarını meşrulaştırma ve eğlence odaklı bir medya ortamı olacaktır.

Kaynakça

- Adıbelli, Barış (2010). *Pax Sinica: Çin'in Dünya Düzeni*, İstanbul: IQ Kültür Yayıncılık.
- Altun, Sırma (2014). "Çin'de Orta Sınıf Tartışmalarına Bir Bakış". *Birikim*, 306: 90-95.
- Bandurski, David (2008). "China's Guerrilla War for the Web". *Far Eastern Economic Review*. Erişim Tarihi: 20 Şubat 2015. <http://feer.com/essays/2008/august/chinas-guerrilla-war-for-the-web>.
- "Beneath the Glacier". *Economist*, Erişim Tarihi: 23 Aralık 2014. <http://www.economist.com/news/china/21600747-spite-political-clampdown-flourishing-civil-society-taking-hold-beneath-glacier>.
- Brady, Anne Marrie (2006). "The Role Of CCP Central Propaganda Department in the Current Era". *Westminster Papers in Communication and Culture*, 3/1: 58-77.
- Chen, Anne Cooper ve Liang, Yu Leon (2010). "Television: Entertainment", *New Media For a New China*. Der., William A. Hachten ve James F. Scotton. Sussex: Wiley-Blackwell.
- "Çin Halk Cumhuriyeti Anayasası" (2004). Erişim Tarihi: 14 Şubat 2015. http://www.npc.gov.cn/englishnpc/Constitution/node_2825.htm. (İngilizce).
- "Çin Halk Cumhuriyeti Devleti Sırlarının Korunması Kanunu" (1988). Erişim Tarihi: 14 Şubat 2015. <http://www.lawinfochina.com/display.aspx?lib=law&id=1191>. (İngilizce).
- Dirlik, Arif (2012). *Küreselleşmenin Sonu mu?*, Çev., İsmail Kovucu, Veysel Batmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ergenç, Ceren (2010). "Komünist Çin'de Devrime Veda". *Birikim*, 251-252: 26-37.
- Gauchet, Marcel (2013). *Yurttaşını Arayan Demokrasi*, Çev., Zeynep Savaşçın. İstanbul: İletişim.
- Gazetecileri Koruma Komitesi (2008). *Media Law in China*. <https://cpj.org/reports/2008/06/12ii-2.php>. Erişim Tarihi: 9 Şubat 2015.
- Gökçe, Deniz (2014). "Hindistan Çin'in Yolundan Gidebilir mi?" *Akşam*, Erişim Tarihi: 8 Mart 2015. <http://www.aksam.com.tr/yazarlar/hindistan-cinin-yolundan-gidebilir-mi/haber-311345>.
- Gökten, Kerem (2012). *Çin Yüzyılımı Anlamak: Afyon Savaşlarından Bugüne Çin'in Dönüşümü*. Ankara: Nota Bene Yayınları.
- Gürel, Burak (2011). "Dünya Kapitalizminin Krizi ve Çin'in Yükselişi". *Devrimci Marksizm*. 13/14, 9-47.
- Hachten, William A. ve James F. Scotton (2010). "New Challenges to China's Media". *New Media For a New China*, Ed., William A. Hachten ve James F. Scotton Sussex: Wiley-Blackwell.
- Halıcı, Nihat (2011). "Çin'in Neden Facebook'a İhtiyacı Yok". *Bianet*, Erişim Tarihi: 20 Şubat 2015. <http://www.bianet.org/biamag/medya/129015-cin-in-neden-facebook-a-ihtiyaci-yok>.
- Harvey, David (2008). *Yeni Emperyalizm*, Çev., Osman Akınhay. İstanbul: Everest Yayınları.

- Herald, David Kurt (2015). "Users, Not Netizens: Spaces And Practices on the Chinese Internet". *China Online: Locating Society in Online Spaces*. Ed., Peter Marolt ve David Kurt Herald. New York: Routledge.
- Huang, Ray (2005). *Çin Tarihi: Bir Makro Tarih Yaklaşımı*. Çev., Atilla Sönmez. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ignatieff, Michael (2014). "Are the Authoritarians Winning?". *The New York Review Books*, Erişim Tarihi: 13 Şubat 2015. <http://www.nybooks.com/articles/archives/2014/jul/10/are-authoritarians-winning>.
- Kaiman, Jonathan (2014). "Hong Kong's Umbrella Revolution". *The Guardian*, Erişim Tarihi: 12 Ocak 2015. <http://www.theguardian.com/world/2014/sep/30/-sp-hong-kong-umbrella-revolution-pro-democracy-protests>.
- Ke, Guo (2010). "Newspaper: Changing Roles, New Media New China". *New Media For a New China*, Ed., William A. Hachten ve James F. Scotton. Sussex: Wiley-Blackwell.
- King, Gary, Pan, Jeniffer ve Roberts, Margaret (2013). "How Censorship in China Allows Government Criticism but Silences Collective Expression". *American Political Science Review*. Erişim Tarihi: 19 Şubat 2015. <http://gking.harvard.edu/files/gking/files/censored.pdf>.
- Landsberg, Martin Hart ve Paul Burkett (2007). *Küresel Çatışmanın Yeni Aktörü: Çin ve Sosyalizm*. Çev., Emre Balıkcı. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Layton, Robert (2006). *Order and Anarchy: Civil Society, Social Disorder and War*. New York: Cambridge University Press.
- Liu, Yong (2010). "Film: An Industry Versus Independents". *New Media For a New China*. Ed., William A. Hachten ve James F. Scotton. Sussex: Wiley-Blackwell.
- Lyman, Rick ve Alison Smale (2014). "Defying Soviets, Then Pulling Hungary to Putin". *New York Times*, Erişim Tarihi: 8 Mart 2015. <http://www.nytimes.com/2014/11/08/world/europe/viktor-orban-steers-hungary-toward-russia-25-years-after-fall-of-the-berlin-wall.html>.
- Ma, Eric Kit-wai (2000). "Rethinking Media Studies: The Case of China", *De-Westernizing Media Studies*, Der., James Curran ve Myung-Jin Park. London: Routledge.
- Marolt, Peter (2011). "Grassroots Agency in a Civil Sphere?" *Online Society in China*. Ed., David Kurt Herold ve Peter Marolt. New York: Routledge.
- Meriç, İlkay (2009). "Sefalet ve Çelişkiler Ummanı Hindistan". *Marksist Tutum*. Erişim Tarihi: 10 Mart 2015. http://marksist.net/ilkay_meric/sefalet_ve_celiskiler_ummani_hindistan.htm.
- Mishra, Pankaj (2014). "India's Newest Baron Embraces Censorship". *Bloomberg View*. Erişim Tarihi: 8 Mart 2015. <http://www.bloombergview.com/articles/2014-06-01/india-s-newest-media-baron-embraces-censorship>.
- Natarajan, Kalai ve Xiaoming, Hao (2003). "An Asian Voice? A Comparative Study of Channel News Asia and CNN". *Journal of Communication*, 53(2): 300-314.

- Qinglian, He (2008). *The Fog of Censorship: Media Control in China*, New York: Human Rights in China Pub.
- Rocca, Jean Louis (2011). *Çin'in Sosyolojisi*, Çev., Arzu Nilay Kocası. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Savran, Sungur (2008). *Kod Adı Küreselleşme*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Shirk, Susan L. (2011). "Changing Media, Changing China". *Changing Media, Changing China*. Der., Susan L. Shirk. New York: Oxford University Press.
- Stockmann, Daniela (2013). *Media Commercialization and Authoritarian Rule in China*. New York: Cambridge University Press.
- Tong, Jingrong ve Sparks, Colin (2009). "Investigative Journalism in China Today". *Journalism Studies*, 10(3): 37-352.
- Uslu, Ateş (2014). "Macaristan'da Muhafazakârlık, Popülizm ve Paternalizm". *Başlangıç Dergi*, Erişim Tarihi: 14 Aralık 2014. <http://baslangicdergi.org/macaristanda-muhafazakarlik-populizm-ve-paternalizm-ates-uslu>.
- Üngör, Çağdaş (2009). "Çin ve Üçüncü Dünya". *İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi*, 41: 27-38.
- Venugopal, Vasudha (2015). "Government Plans to Set Up Dedicated University for Churning Out Quality Media Professionals". *The Economic Times*, Erişim Tarihi: 29 Mart 2015. http://articles.economictimes.indiatimes.com/2015-03-17/news/60211946_1_media-professionals-journalism-communication-university.
- Wayne, Mike (2006). *Marksizm ve Medya Çalışmaları*, Çev., Barış Cezar. İstanbul: Yordam Kitap.
- Wolton, Dominique (2012). "Medyatik Kamusal Alanın Çelişkileri". *Kamusal Alan*, Der., Eric Dacheux, Çev., Hüseyin Köse. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Xia, Bingqing ve Helen Kennedy (2015). "The Role of Chinese Internet Industry Workers in Creating Alternative Online Spaces". *China Online: Locating Society in Online Spaces*. Der., Peter Marolt ve David Kurt Herold. New York: Routledge.
- Yıldızoğlu, Ergin (2014). "ABD'nin Çin Korkusu". *Cumhuriyet*, 5 Mayıs. Erişim Tarihi: 20 Ocak 2015. http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/68153/ABD_nin_Cin_Korkusu.html.
- Zhang, Di (2012). "How China-based Foreign Reporters' Aggressiveness Changed: The Honeymoon Effect of The Chinese Government's Media Relations Strategies". *Asian Journal of Communication*, 22(5): 528-548.
- Zhang, Shixin Ivy (2009). "What's Wrong with Chinese Journalists? Addressing Journalistic Ethics in China Through a Case Study of the Beijing Youth Daily". *Journal of Mass Media Ethics*, 24: 173-188.
- Zhao, Yuezhi (2012). "Understanding China's Media System in a World Historical Context". *Comparing Media Systems Beyond The Western World*. Der., Daniel C. Hallin ve Paolo Mancini. New York: Cambridge University Press.

Chinese Media: Towards a Global Model

EMRE TANSU KETEN

Abstract: *China has been drawing attention both by having emerged after 1991 as an alternative political power in the “uni-polar” world supervised by the U.S and by having become the second largest economy after the crisis of 2008. Despite the economics reforms aimed at transition to the market economy that have transformed China into the “workshop of the world” and created hundreds of multibillionaires, the political sphere has remained intact. While the one-party political structure has been keeping its power, “party-controlled” press has in accordance with the transition to the market economy become “media sector”. Chinese press, which has completely been the state-managed from the beginning of the revolution to 1970s, began to be privatized in 1980s and the private sector has in 2000s had major share in the sector. In spite of widespread private ownership in the sector, Chinese Communist Party has developed specific censor, auto-censor and manipulation instruments in order to retain its authority on the press. Examining the structure, mechanism and dynamics of the Chinese media, the present study tries to understand whether the current situation is the political legacy of the workers state or it results from authoritarian regulations brought about by the transition to the neoliberal market economy and it will be discussed if China represents a new form of media overseeing regime for the countries that began to embrace “neoliberal authoritarianism”.*

Keywords: *Chinese media, media policy, freedom of the press, neoliberalism.*